

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

מעונות יום ומשפחתונים מוכרים במגזר הערבי

מוגש לוועדה לקידום מעמד האשה

כתיבה: אורלי אלמגור-לוטן

אישור: הודיה קין, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

ד' בתמוז תשס"ח

7 ביולי 2008

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

מבוא

מסמך זה נכתב לוועדה לקידום מעמד האשה לקראת דיון בנושא מעונות יום ומשפחתונים במגזר הערבי. במסמך מובאים נתונים על היקף השימוש במסגרות שונות לטיפול בילדים במגזר הערבי, על היצע מעונות היום והמשפחתונים המוכרים ועל מספר המעונות שהקים משרד הבינוי והשיכון בשנים האחרונות. כמו כן מוצגים כמה גורמים למספר הנמוך של מעונות היום ביישובים הערביים ונדונה בקצרה סוגיית הביקוש למעונות יום במגזר זה.

אף ששיעור ההשתתפות בכוח העבודה של נשים ערביות נתון בעלייה בשנים האחרונות, הוא עדיין נמוך במידה ניכרת מזה של נשים יהודיות: 18% לעומת 56%. שיעור ההשתתפות של הנשים הערביות בכוח העבודה תלוי בגילן, בהשכלתן, בדתן (מוסלמיות, נוצריות או דרוזיות), במצבן המשפחתי, במקום המגורים שלהן ובמידת הניידות שלהן. כמו כן, יותר ממחצית המועסקות הערביות עובדות במשרה חלקית.¹

כמה גורמים עשויים להסביר את שיעורי התעסוקה הנמוכים בקרב נשים ערביות, ובהם: העדר אפשרויות תעסוקה בתוך היישובים הערביים; מחסור בתשתית תחבורה ציבורית; מחסור במסגרות הכשרה מקצועית; תפיסות מסורתיות בחברה הערבית; **מחסור במסגרות טיפול בילדים**. אשר לגורם האחרון, מהנתונים המוצגים במסמך עולה כי רק כ-4% מהילדים הערבים מתחת לגיל ארבע מטופלים במעונות יום ובמשפחתונים מוכרים, לעומת כ-16% מהילדים היהודים באותה קבוצת גיל.² במגזר הערבי פועלים כיום כ-30 מעונות יום בלבד, ורוב הילדים הערבים המטופלים במסגרות המוכרות מטופלים במשפחתונים, להבדיל מהמגזר היהודי, שבו היחס בין המסגרות הפוך.

הנתונים המוצגים במסמך מעידים כי במגזר הערבי היצע מסגרות הטיפול המוכרות נמוך מההיצע במגזר היהודי. בהיעדר נתונים על הביקוש לשירותי טיפול בילדים הניתנים בתשלום, נשאלת השאלה באיזו מידה ההיצע הנמוך של מסגרות מוכרות במגזר הערבי נובע משיעורי תעסוקה נמוכים של נשים ערביות (ולכן מהיעדר ביקוש למסגרות כאלה) או שהוא גורם המגביל את שיעור התעסוקה שלהן. מסקרים שנעשו בקרב האוכלוסייה הערבית עולה כי אחת הסיבות המרכזיות לאי-יציאת נשים ערביות לעבודה היא הטיפול בילדים, אולם לא ברור אם הדבר נובע ממחסור באלטרנטיבות לטיפול בילדים או מרצון או תחושת מחויבות של הנשים לטפל בילדיהן בעצמן.

במחקר שבחן את השימוש במסגרות לטיפול בילדים בחברה הערבית עלה כי מספר הילדים המטופלים מחוץ לבית עולה עם גיל הילד, כאשר התשלום עבור הטיפול בו יורד. נתון זה עשוי ללמד שאין במגזר הערבי התנגדות עקרונית לשילוב הילדים במסגרות טיפול חוץ-ביתיות, אלא שעלותן של המסגרות הקיימות לגיל הרך מרתיעה הורים רבים. כמו כן, אף שכיום לא ברור מה היקף הביקוש למסגרות נוספות לטיפול בילדים, לא מן הנמנע שהגדלת ההיצע של מסגרות הטיפול בילדים תעודד יותר נשים להשתמש במסגרות אלו ולהשתלב בשוק העבודה.

חשוב לציין כי לצד השפעתן של מסגרות טיפול בילדים על השתלבות נשים בשוק העבודה, מחקרים הצביעו על קשר בין חינוך איכותי בגיל הרך לבין סיכויי ההיחלצות ממעגלי מצוקה. לפיכך, המחסור

¹ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, תעסוקת נשים במגזר הערבי – ריכוז נתונים, כתיבה: אורלי אלמגור-לוטן, 27 בינואר 2008.

² חישוב שיעור הילדים המטופלים מבוסס על מספר הילדים באותה קבוצת גיל בשנת 2006, כפי שהתפרסם בשנתון הסטטיסטי של הילדים בישראל לשנת 2007. על כן הנתונים אינם מדויקים.

במסגרות טיפול מוכרות בחברה הערבית כיום עלול לגרום לכך שהמצוקה החברתית והכלכלית באוכלוסייה הערבית בישראל תימשך גם בעתיד.³

1. רקע

משרד התמי"ת מעורב כיום בשתי מסגרות עיקריות לטיפול בילדים: מעונות יום ומשפחתונים.⁴ **מעונות יום** הם מסגרות טיפוליות-חינוכיות המיועדות לילדים עד גיל ארבע. הילדים מחולקים במעונות לקבוצות לפי גיל, וברובם שלוש קבוצות גיל – תינוקות, פעוטות וילדים. המעונות מופעלים במבנים ייעודיים, ורובם מופעלים על-ידי ארגונים שלא למטרות רווח (בעיקר ארגוני נשים), מתנ"סים ורשויות מקומיות.

משפחתונים הם מסגרות טיפוליות-חינוכיות המיועדות לקבוצות של חמישה תינוקות ופעוטות לכל היותר, מגיל חצי שנה עד גיל שלוש. הם מתנהלים בביתן של המטפלות. המשפחתונים הציבוריים מקבלים הדרכה והנחיה מרכזות משפחתונים, שמרביתן פועלות מטעם הרשויות המקומיות או גורמים אחרים.

מסגרת טיפול לגיל הרך המעוניינת בהתערבות משרד התמי"ת צריכה לקבל הכרה מהמשרד. לצורך ההכרה עליה לעבור תהליך הכולל בדיקה של עמידה בתקנים ומתן "סמל מעון".

במעונות היום ובמשפחתונים המוכרים מטופלים הן ילדי אמהות עובדות והן ילדי רווחה. את הילדים המוגדרים כילדי אמהות עובדות רושמים למעון או למשפחתון בהליך הרישום הרגיל, ועל-פי רוב מדובר בילדים שאמם אכן מועסקת (אין חובה שהאם תהיה מועסקת, אולם הדבר משפיע על סיכויי הקבלה למסגרת ועל גובה התשלום עבורה). ילדי הרווחה הם ילדים בסיכון אשר מחלקות הרווחה ברשויות המקומיות מפנות אותם לטיפול במעונות היום ובמשפחתונים על-פי חוק פעוטות בסיכון (הזכות למעון יום), התש"ס-2000.⁵

ככלל, התשלום בעבור משפחתונים ובעבור מעונות יום דומה, אולם עבור פעוטות (15 חודשים עד שלוש שנים וחצי) התשלום למעונות גבוה מעט מאשר למשפחתונים, ואילו עבור תינוקות (מתחת ל-15 חודשים) היחס הפוך.⁶

2. שכיחות השימוש במסגרות שונות לטיפול בילדים במגזר הערבי

באפריל 2008 פרסם מינהל מחקר וכלכלה במשרד התמי"ת מחקר על מסגרות קבוצתיות לילדים בגיל הרך (מתחת לגיל ארבע) והפיקוח עליהן. במחקר הוצגו אומדנים של שכיחות השימוש במסגרות שונות לטיפול בילדים במגזר הערבי לעומת המגזר היהודי. עלו בו הממצאים האלה:

³ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מצב הילדים הערבים בישראל (חינוך, רווחה ובריאות), כתיבה: מיכל טביביאן-מזרחי ואלון רובינשטיין, 11 בפברואר 2004.

⁴ אסנת פיכטלברג-ברמץ, מסגרות קבוצתיות לילדים בגיל הרך והפיקוח עליהן: אומדנים לשנת 2007, מינהל מחקר וכלכלה, משרד התמי"ת, אפריל 2008. לצד מסגרות אלו משרד התמי"ת מעורב גם בצהרונים ובמסגרות טיפול לילדים הפועלות בקיבוצים.

⁵ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, השינויים במערכת המשפחתונים של משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה והשלכותיהם על המשפחתונים בטייבה ובסחינין, כתיבה: אתי וייסבלאי, 17 ביולי 2007.

⁶ טבלאות שכר הלימוד המלאות מוצגות באתר משרד התמי"ת: www.tamas.gov.il.

- שיעור הילדים הערבים המטופלים במסגרות בתשלום נמוך במידה ניכרת משיעור הילדים היהודים – 14% לעומת 59.2%. מכאן ש-86% מהילדים הערבים מטופלים במסגרות ללא תשלום, לעומת 40.8% מהילדים היהודים. 76.3% מהילדים הערבים מטופלים על-ידי אחד מההורים. הסדרים אחרים הם טיפול על-ידי בן משפחה או על-ידי מטפלת ללא תשלום.
- מן הילדים הערבים המטופלים במסגרות בתשלום (14% מהילדים הערבים, כאמור), 41.6% מטופלים במעונות ובמשפחתונים ו-42% הולכים לגנים (רוב הילדים ההולכים לגנים משולבים כנראה בגני טרום-חובה של מערכת החינוך הממשלתית/עירונית, היות שביישובים ערביים רבים הוחל חוק חינוך חינוס מגיל שלוש).
- שיעור הילדים הערבים השוהים במסגרת טיפול קבוצתית עולה עם הגיל: בקרב ילדים ערבים בני שלושה חודשים עד שנתיים רק 7% משולבים במסגרת כזאת, ואילו בקרב ילדים בני שנתיים עד ארבע השיעור הוא 21%.
- רק 14% מהילדים הערבים מתחת לגיל ארבע שוהים במסגרות שאין עליהן פיקוח ממשלתי, לעומת 37% מהילדים היהודים. ככל הנראה הדבר נובע מכך שהאוכלוסייה הערבית משתמשת בשירותי טיפול בילדים בעיקר כאשר הם ניתנים חינוס או ברמת סבסוד גבוהה, ואז הם גם נתונים בפיקוח ממשלתי.

נתונים אלו מלמדים כי בחברה הערבית עדיין רווחים דפוסים מסורתיים של טיפול בילדים, קרי – טיפול של אחד מבני הבית או של בן משפחה אחר. עם זאת, הנתונים עשויים ללמד גם על עלייה בנכונות לשלוח את הילדים למסגרת טיפול חיצונית כאשר עלותה פוחתת.

3. מעונות יום ומשפחתונים מוכרים במגזר הערבי

לפי נתוני אגף מעונות יום ומשפחתונים במשרד התמי"ת מאוגוסט 2007, במעונות ובמשפחתונים המוכרים על-ידי המשרד שוהים 5,979 ילדים מהמגזר הערבי, ובהם 3,265 ילדי נשים עובדות ו-2,714 ילדי רווחה.⁷

כאשר בודקים את שיעור הילדים המטופלים במסגרות המוכרות בכלל הילדים בקבוצת הגיל הרלוונטית (כלומר, ילדים מתחת לגיל ארבע) עולה כי באוכלוסייה הערבית, כ-3.7% מהילדים בלבד מטופלים במסגרות אלו, לעומת כ-16.3% במגזר היהודי.⁸

במעונות היום מטופלים בסך הכול 1,631 ילדים מהמגזר הערבי, שהם 27% מהילדים הערבים השוהים במסגרות המוכרות. כיום פועלים כ-30 מעונות כאלה. רוב הילדים – 73% – הם ילדי נשים עובדות, והשאר – 27% – הם ילדי רווחה.

במשפחתונים מטופלים 4,347 ילדים מהמגזר הערבי, שהם 73% מהילדים המטופלים. מתוכם, כמחצית – 48% – הם ילדי נשים עובדות, והשאר – 52% – הם ילדי רווחה.

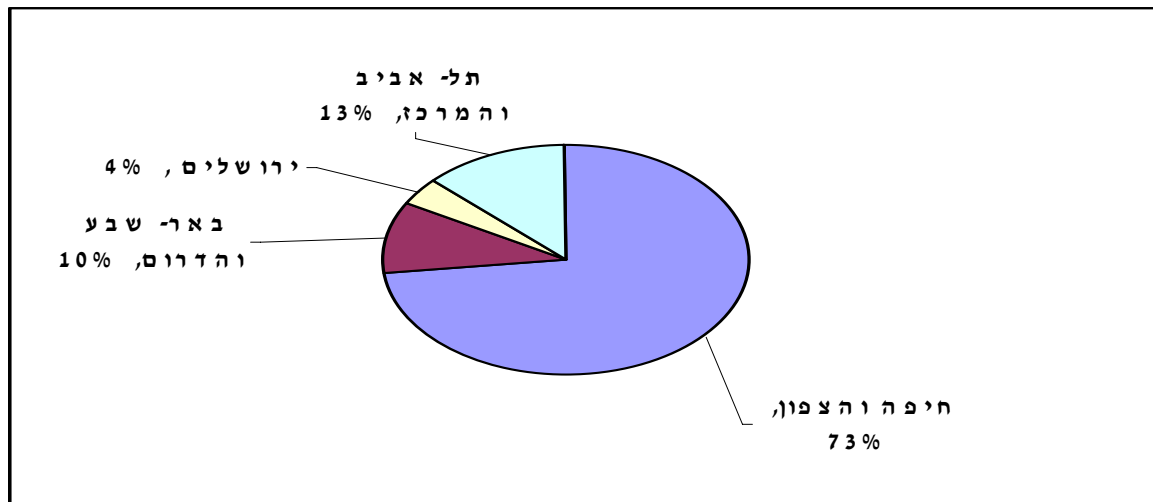
⁷ תמר אלמוג, מנהלת אגף מעונות יום ומשפחתונים במשרד התמי"ת, דואר אלקטרוני, 23 ביוני 2008.

⁸ הנתונים על מספר הילדים בקבוצת הגיל הרלוונטית לקוחים מתוך: המועצה הלאומית לשלום הילד, ילדים בישראל – שנתון סטטיסטי 2007. הנתונים על מספר הילדים היהודים המטופלים במסגרות המוכרות התקבלו מנורית טננבוים, מרכזת ארצית – תכנון, תקצוב ופיתוח במשרד התמי"ת, והם מ-22 ביוני 2008. יצוין, כי בכל השוואות בין מספר הילדים המטופלים ובין מספר הילדים באוכלוסייה הנתונים אינם מדויקים אלא הם הערכה, שכן נתוני משרד התמי"ת הם מיוני 2008 (ילדים יהודים) או מאוגוסט 2007 (ילדים ערבים) ואילו הנתונים על גודל קבוצת הגיל הרלוונטיות באוכלוסייה הם משנת 2006.

חשוב לציין כי במגזר היהודי התפלגות הילדים בין מעונות יום ובין משפחתונים היא הפוכה: כ-95% מהילדים מטופלים במעונות יום (58,747 ילדים מתוך 65,542 ילדים המטופלים במסגרות אלו). **מעונות היום המשרתים את המגזר הערבי הם פחות מ-2% מכלל מעונות היום המוכרים הפועלים בארץ.** מרבית מסגרות הטיפול לילדים במגזר הערבי הן במחוז חיפה. היצע מסגרות הטיפול במחוזות באר-שבע, ירושלים ותל-אביב קטן במידה ניכרת:

התפלגות מעונות יום ומשפחתונים מוכרים במגזר הערבי, לפי מחוזות

יש קושי להשוות בין פריסת המסגרות הפועלות במגזר הערבי במחוזות השונים ובין פריסת האוכלוסייה הערבית, שכן האופן שבו משרד התמ"ת מגדיר את המחוזות שונה מהאופן שבו הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שהיא המקור לנתוני פריסת האוכלוסייה הערבית בארץ, מגדירה אותם.

ממשרד התמ"ת נמסר כי בשנת הלימודים תשס"ח היו אמורים להיפתח במגזר הערבי 470 משפחתונים נוספים כדלקמן: במחוז חיפה – כ-240 משפחתונים; במחוז הדרום – כ-200 משפחתונים; במחוז מרכז – 27 משפחתונים; במחוז ירושלים – 3 משפחתונים.

משפחתונים אלו אמורים לאפשר כניסה של 2,350 ילדים חדשים למערכת וליצור מקומות עבודה ל-470 מנהלות ול-37 רכזות משפחתונים. התקציב המיועד לבניית המשפחתונים הוא כ-23 מיליון ש"ח. כמו כן, מתוכננים קורסים בעבור כ-500 מטפלות חדשות, בתקציב של כ-2 מיליון ש"ח.

גב' תמר אלמוג, ראש אגף משפחתונים ומעונות יום במשרד התמ"ת, מסרה כי המשפחתונים החדשים בשלבי הקמה שונים, וחלקם החלו לפעול.⁹

4. משרד הבינוי והשיכון: בניית מעונות יום

כאמור, מעונות יום פועלים בתוך מבנים ייעודיים, שלא כמו משפחתונים, הפועלים בתוך בתים פרטיים. התקציב לבניית מעונות יום מגיע ממשרד הבינוי והשיכון, במלואו או בחלקו. למעונות שנבנו בשנים האחרונות יש שני מקורות תקציב עיקריים במשרד השיכון:¹⁰

⁹ תמר אלמוג, מנהלת אגף מעונות יום ומשפחתונים, משרד התמ"ת, דואר אלקטרוני, 1 ביולי 2008.

- **תקן מוסדות ציבור** : משרד השיכון מקצה תקציב לבניית מבני ציבור, ובכלל זה מעונות יום, על בסיס תקנים. מספר התקנים המוקצים נקבע לפי מספר יחידות הדיור החדשות הנבנות בכל יישוב: כל 1,650 התחלות בנייה מקנות תקן אחד לבניית מעון יום. לפי נתוני משרד הבינוי והשיכון, בשנים 1999-2005 הוקצו במשרד 118 תקנים לבניית מעונות יום, ומהם 16 תקנים ביישובים ערביים ותקן אחד למעון בשכונה ערבית בירושלים (ואדי-ג'וז). יצוין כי משנת 2003 לא מוקצים עוד תקנים חדשים לבניית מוסדות ציבור (לא במגזר היהודי ולא במגזר הערבי). להלן פירוט התקנים למעונות יום שהוציא המשרד, לפי יישוב ולפי גורם מפעיל:¹¹

”תקציב תקן מוסדות ציבור”, מעונות בטיפול משרד הבינוי והשיכון, 1999-2005, יוני 2006

גורם מפעיל	היישוב
נעמ"ת	ג'דידה-מכר
נעמ"ת	טייבה
ויצ"ו	טירה
מועצה מקומית	יפיע
אלווין	ירושלים (ואדי-ג'וז)
החברה למתנ"סים	ירכא
מועצה מקומית	כפר-כנא
מועצה מקומית	כפר-מנדא
החברה למתנ"סים	כפר-קאסם
נעמ"ת	נצרת
עירייה	סחינין
מועצה מקומית	עראבה
החברה למתנ"סים	קלנסוואה
ויצ"ו	רהט
ויצ"ו	רהט
מועצה מקומית	ריינה
מועצה מקומית	שפרעם

- **השתתפות בבנייה** : רשויות מקומיות רשאיות לפנות אל משרד השיכון בבקשה להשתתף בבניית מעון יום חדש או בשיפוץ מעון יום קיים. במסגרת זו המשרד נושא בחלק מהעלות, ויתרת העלות משולמת על-ידי הרשות המקומית, מתקציבה או במימון של גורם חיצוני (עמותות למשל). **בשנים האחרונות לא הוקמו מתקציב זה מעונות יום במגזר הערבי.**

גב' איריס דוד, מנהלת תחום מוסדות ציבור ודת בפועל במשרד השיכון, מסרה כי הביקוש מצד הרשויות המקומיות לבניית מעונות יום חדשים נמוך, והן מעדיפות בניית מבנים לגני ילדים המופעלים על-ידי

¹⁰ איריס דוד, מנהלת בפועל של תחום מוסדות ציבור ודת, משרד הבינוי והשיכון, שיחת טלפון, 6 ביולי 2008.

¹¹ אתר האינטרנט של משרד השיכון, <http://www.moch.gov.il/NR/rdonlyres/107BDE25-D740-4287-8990-84430CIDA467/2346/MaonotYomJuly2006.pdf>, תאריך כניסה: 6 ביולי 2008.

משרד החינוך. ככל הנראה, הדבר נובע מיתר ביקוש לשירותיהם של גנים אלו, הניתנים במסגרת חוק חינוך חנים. לדברי גבי דוד, בחלק מהמקרים גם מבנים שהוקמו עבור מעונות יום מוסבים על-ידי הרשויות הערביות למטרות אחרות. כך, ברהט הוסב מבנה של מעון יום לגן ילדים, ובאום-אל-פחם ביקשה הרשות המקומית להסב מבנה כזה לאולם אירועים.¹²

5. הגורמים להיצע הנמוך של מעונות יום במגזר הערבי והשלכותיו

כפי שעולה לעיל, היצע המסגרות המוכרות במגזר הערבי נמוך מזה שבמגזר היהודי. הפער נובע בעיקר ממספרם הנמוך של מעונות היום (30 מעונות במגזר הערבי מתוך 1,639 מעונות הפועלים בארץ). באופן היסטורי, היצע מעונות היום במגזר הערבי היה נמוך יותר שכן הוגי הרעיון היו ארגוני נשים כמו נעמ"ת וויצ"ו, שבנו והפעילו מסגרות לילדי נשים עובדות, ומשרד העבודה השתתף במימוןן בשיעור 20% בלבד.¹³ כמה גורמים עשויים להסביר את מספרם הנמוך של המעונות במגזר זה כיום:

- **גודל האוכלוסייה ביישובים הערביים והיעדר ביקוש.** כאמור, מעונות יום משרתים מספר גדול יותר של ילדים ממשפחתונים – כמה עשרות ילדים בכל מעון לעומת חמישה ילדים במשפחתון. כדי שלמעון תהיה כדאיות כלכלית יש צורך במספר ילדים מינימלי שאותו מעון יוכל לשרת. לדברי גבי תמר אלמוג, מנהלת אגף מעונות יום ומשפחתונים במשרד התמ"ת, האוכלוסייה הערבית מתגוררת על-פי רוב ביישובים קטנים יותר, שבהם יש ביקוש נמוך יותר למעונות יום, ועל כן הכדאיות בהקמת מעונות יום פחותה.¹⁴ בהקשר זה נראה כי אולי גם לניידות הנמוכה יחסית של נשים ערביות יש השפעה על הגישה האפשרית שלהן למעונות יום שאינם סמוכים לביתן, ומשפחתונים הפרוסים במקומות רבים יותר בכל יישוב נותנים מענה לבעיה זו.
- **קשיים כספיים במועצות המקומיות הערביות.** בשנים האחרונות גדל מספר הרשויות המקומיות הערביות שנקלעו לקשיים כספיים.¹⁵ הקמת מעון יום מצריכה השקעה כספית של הרשות המקומית, אם מתקציבה ואם מתקציב של גורם חיצוני, והרשויות המקומיות הערביות הנתונות בקשיים כלכליים מתקשות לעמוד בהוצאות אלו. יצוין כי קשיים כספיים ברשויות המקומיות מקשים גם תפעול משפחתונים, שכן חלק משכרן של רכזות המשפחתונים משולם על-ידי הרשות המקומית.¹⁶
- **מחסור בקרקע לשטחי ציבור.** ברשויות המקומיות הערביות יש מחסור בקרקע, הגורם למחסור חריף בשטחים ציבוריים פתוחים ובשטחים המיועדים למבני ציבור, בעיקר גני ילדים ומעונות יום.¹⁷ היות שפתיחת מעונות יום מצריכה מבנה ייעודי (שלא כמו משפחתון), המחסור בקרקע אינו מאפשר הקמת מעונות אלו.

¹² איריס דוד, מנהלת בפועל של תחום מוסדות ציבור ודת, משרד הבינוי והשיכון, שיחת טלפון, 6 ביולי 2008.

¹³ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מצב הילדים הערבים בישראל (חינוך, רווחה ובריאות), כתיבה: מיכל טביביאן-מזרחי ואלון רובינשטיין, 11 בפברואר 2004.

¹⁴ תמר אלמוג, מנהלת אגף מעונות יום ומשפחתונים, משרד התמ"ת, דואר אלקטרוני, 1 ביולי 2008.

¹⁵ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, ניתוח תקציבי של מענקי הרשויות המקומיות, כתיבה: מרק ויין, 29 ביוני 2008.

¹⁶ ראו מסמך מרכז המחקר והמידע של הכנסת, השינויים במערכת המשפחתונים של משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה והשלכותיהם על המשפחתונים בטייבה ובסחינ'ן, כתיבה: אתי וייסבלאי, 17 ביולי 2007.

¹⁷ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, השלכות כלכליות וחברתיות של מצוקת הקרקע ביישובים הערביים, כתיבה: עמי צדיק, 22 ביוני 2006.

- **שעות הפעילות של המעונות.** שעות הפעילות של מעונות יום הן מהבוקר ועד אחר הצהריים. לדברי גבי לויזה ריבקין, מנהלת רשת הגיל הרך בנעמ"ת, במגזר הערבי יש דרישה לפעילות בשעות מקוצרות, קרי עד הצהריים, ובמעונות יום יש פחות גמישות בשעות הפעילות.¹⁸

כאמור, הנתונים מלמדים כי במגזר הערבי היחס בין הטיפול במשפחתונים לטיפול במעונות יום הפוך מאשר במגזר היהודי. בהקשר זה נשאלת השאלה אם יש חסרונות לטיפול במשפחתונים לעומת טיפול במעונות יום. הדעות בעניין זה חלוקות, ואי-אפשר לתת תשובה חד-משמעית.

מחד גיסא נטען כי המשפחתונים הם מסגרת קטנה יותר, שניתנת בה תשומת לב רבה יותר לכל ילד. כמו כן, בכל האמור בסוגיית תעסוקת נשים במגזר הערבי, המשפחתונים נותנים מענה תעסוקתי לנשים הרוצות להפעיל עסק זעיר בביתן.¹⁹ מאידך גיסא נטען כי מעונות יום נתונים בפיקוח הדוק יותר ממשפחתונים, הן מבחינת התפעול והן מבחינת המבנים שבהם הם פועלים, המיועדים למטרה זו (שלא כמו משפחתון, המופעל בבית).²⁰

6. הביקוש למסגרות לטיפול בילדים במגזר הערבי: עמדות בנוגע לתעסוקת נשים ולטיפול בילדים

בכל הנוגע להיצע הנמוך של מסגרות הטיפול המוכרות במגזר הערבי, נשאלת השאלה באיזו מידה הוא נובע מביקוש נמוך למסגרות כאלה באוכלוסייה הערבית ובאיזו מידה יביא שינוי ההיצע להגדלת הביקוש ולהשתלבות יותר נשים ערביות בשוק העבודה.

שני מחקרים שנעשו בשנים האחרונות מטעים עמותת נשים נגד אלימות שופכים מעט אור על סוגיית הביקוש, אולם גם הם אינם נותנים תמונה מלאה.

במחקר על אקדמאיות ערביות בשוק העבודה עלה כי כ-20% מהאקדמאיות העובדות במשרה חלקית דיווחו כי הן נאלצות להגביל את היקף המשרה שלהן בהיעדר מסגרת לילדים, ו-27% מאלו שאינן משתתפות בכוח העבודה דיווחו שהסיבה לכך היא היעדר מסגרת לילדיהן.²¹

במחקר אחר שפרסמה העמותה בשנת 2005 נבדקו עמדות בנוגע למעמדה ולזכויותיה של האשה הערבייה בישראל.²² בין השאר נבחן היחס ליציאת נשים ערביות לעבודה. במחקר עלה כי יש שניות באוכלוסייה הערבית בכל הנוגע לעבודת נשים בכלל ולהתנגשות בינה לבין טיפול בבית וילדים בפרט. כ-70% מהגברים וכ-85% מהנשים במגזר הערבי סבורים כי מצבה של משפחת האשה הנשואה והעובדת משתפר בזכות עבודתה. שיעור המסכימים עם קביעה זו עלה עם העלייה ברמת ההשכלה. באותו מחקר עלה כי הגורם המכריע ביותר בשאלת יציאתה של האשה לעבוד מחוץ לבית הוא הטיפול בילדים. לפי עורכי המחקר, אם יימצא פתרון לשאלת הטיפול הסדיר בילדים, הנשים הערביות יוכלו לצאת לעבודה. החוקרים טוענים כי בשל מספרם המועט של מעונות יום במגזר הערבי בישראל (25 מעונות יום בעת עריכת המחקר) נשים רבות נאלצות להישאר בבית, שכן המדינה אינה מספקת מקומות מוסדרים לטיפול

¹⁸ לויזה ריבקין, מנהלת רשת הגיל הרך, נעמ"ת, שיחת טלפון, 6 ביולי 2008.

¹⁹ תמר אלמוג, מנהלת אגף מעונות יום ומשפחתונים, משרד התמי"ת, דואר אלקטרוני, 1 ביולי 2008.

²⁰ לויזה ריבקין, מנהלת רשת הגיל הרך, נעמ"ת, שיחת טלפון, 6 ביולי 2008.

²¹ נשים ערביות ותעסוקה, נייר עמדה המוגש לוועדה לקידום מעמד האשה; יאסר עוואד, אקדמאיות ערביות בשוק העבודה, נשים נגד אלימות, נצרת, 2007.

²² עמותת נשים נגד אלימות, עמדות בנוגע למעמדה וזכויותיה של האשה הפלסטינית בישראל, נצרת 2005.

בילדיהן. החוקרים מוסיפים וטוענים כי המחסור במסגרות טיפול בילדים מגדיל את התלות של הנשים באמותיהן או בחמיות שלהן, שכן פעמים רבות הן המטפלות בילדים כאשר הנשים יוצאות לעבוד. כך, החלטתה של האישה לצאת לעבודה תלויה במשפחתה ו/או במשפחת בעלה, ואינה נתונה בלעדית בידיה.

אף שהחוקרים טוענים כי פתיחת מעונות יום תרחיב את היציאה של נשים ערביות לעבודה, עמדות אחרות המוצגות בסקר מלמדות כי המציאות בחברה הערבית מורכבת יותר. עלה כי היחס לעבודת נשים ערביות תלויה בסוג העבודה ובהיקפה, ויש יותר קבלה של נשים העובדות במקצועות "נשיים", כמו הוראה. כמו כן, היחס לעבודה חיובי כל עוד העבודה אינה פוגעת בתפקידה העיקרי של האישה: טיפול בבית ובילדים.

